

МЕСТОПРЕСТЪПЛЕНИЕТО – СЪБИРАНЕ И ЗАПАЗВАНЕ НА ВЕЩЕСТВЕНИ ДОКАЗАТЕЛСТВА

Милена Лачева, Кристина Коева

УВОД

Местопрестъплението/местопроизшествието са като картинна мозайка и когато следователите имат късмет, парченцата се наместват правилно. В други случаи, да се определи какво се е случило е като опит да се създаде картина от две или три мозайки — имате множество парчета, но те не съвпадат. А следователите често трябва да се занимават и с парчета, които просто липсват.

Тъй като разкриването на престъпление и обвиняването на извършителя зависят от веществените доказателства, следователите използват методичен подход за откриване и обработка на веществените доказателства на местопрестъплението/местопроизшествието. Те работят усилено, за да запазят веществените доказателства и да не пропуснат нищо важно. В този процес следователите формулират теории за това, което се е случило. Ако свършат работата си правилно, те получават една цялостна и завършена картина.

1. Оценка на местопрестъплението

От момента, в който първият полицаи пристигне на мястото, той следва точен комплект от процедурни указания, разработени, за да защитят него и всички останали присъстващи; да запази веществените доказателства от повреда, заразяване или изгубване; и да документира всичко, което се случва на местопроизшествието. Следването на тези процедури и упражняването на контрол върху сцената докато пристигнат следователите на местопроизшествието, предлага най-голямата възможност за получаване на веществените доказателства, необходими за определяне и обвиняване на извършителя. Пропуските в познаването на тези указания могат да доведат до неразкриване на престъплението или освобождаване на разпознатия извършител.

2. Определяне на разликата между първично и вторично местопрестъпление

Може да съществуват повече местопрестъпления, отколкото изглежда на пръв поглед. Всъщност може да съществува повече от една сцена на престъпление в зависимост от това как е било извършено то— без да споменаваме къде. Следователно местопрестъпленията се разглеждат като първични или вторични. Първичното местопрестъпление е мястото, на което в действителност е извършено местопрестъплението. Вторичното местопрестъпление е по някакъв начин свързано с престъплението, но не е мястото, на което е извършено то.

Например при банков обир банката е първичната сцена, но колата за бягство и скривалището на крадеца са вторични сцени. В случая с убиец, който е извършил убийство в нечия къща, но след това е транспортирал тялото на жертвата до река, за да го изхвърли, домът на жертвата е първичната сцена, докато колата на убиеца и мястото на брега на реката, където е стоварено тялото, са вторична сцена.

Първичните сцени обикновено съдържат повече използвани веществени доказателства от вторичните, но не винаги. Понякога единственото местопрестъпление, с което разполагат следователите, е вторичната сцена — мястото, на което убиеца изхвърля тялото на жертвата, например. При тези обстоятелства следователите може да не знаят къде е извършено действителното убийство и следователно използват веществените доказателства, които намират на вторичните сцени, за да си помогнат да определят убиеца или да намерят първичното местопрестъпление. Те могат да използват влакна от скъп или необичаен килим, които са намерили по жертвата, за да определят производителя, търговеца и накрая списък на купувачите или местата, на които този конкретен продукт е бил поставен. Това може значително да стесни фокуса на следствието и да доведе полицията до първичното местопрестъпление и извършителя.

Независимо от това дали първият полицай, пристигнал на местопрестъплението, е разбрал за него от телефонно обаждане в участъка или повикване по радиото от диспечера или направо от засегнато лице, той трябва да положи всички усилия, за да задържи лицето, което първо е съобщило престъплението, и да не позволи на това лице

Law Journal of NBU, No 3, 2012

достъп до местопрестъплението. Всеки, който съобщи за местопрестъпление, може да е бил свидетел на инцидента или да е видял или чул нещо подозрително.

Все пак, тъй като полицаят няма възможност да разбере дали лицето което е съобщило за престъплението е свидетел или заподозрян, да се позволи на информатора достъп до местопрестъплението означава загуба или повреда на веществените доказателства. Освен всичко останало извършителят може да вярва, че съобщаването за престъплението може да го направи не толкова подозрителен и да се опита да разруши или отстрани веществени доказателства.

Всяка от тези ситуации може да е обичайна, така че полицаят, който пристигне пръв, трябва да се приближи към сцената на престъплението по логичен и организиран начин, като защити веществените доказателства и другите хора, които може да се намират там. В противен случай може да се навреди на полицая, неговите колеги, жертвите, свидетелите, заподозрените и даже на извършителя, или вещественото доказателство може да бъде повредено или разрушено.

Полцията, който реагира пръв, трябва да има предвид на първо място личната сигурност и да гарантира, че извършителят или извършителите не присъстват или не представляват заплаха. Винаги когато извършителят присъства, полицаят задържа това лице. След това полицаят помага на жертвите, които се намират там, предоставя им първа помощ при необходимост и вика спешна медицинска помощ. След като бъдат извършени тези важни задачи, полицаят започва да опазва местопрестъплението.

Допълнително полицаят може да задържи заподозрените лица и свидетелите, и да ги държи разделени, за да се избегнат нечестни споразумения, което означава задържаните да се обединят и да измислят история, която да разкажат на полицията. Все пак на този етап полицаят може да не знае кой кой е: един свидетел може да стане заподозрян, а заподозреният може всъщност да се окаже полезен свидетел. Допълнително полицаят може да няма причина или законно основание да задържи някои свидетели и следователно трябва да получи точна идентификация и информация за контакт от всяко лице, което напуска района.

Law Journal of NBU, No 3, 2012

В основата на запазването на местопрестъплението е принципът на размяната. Принципът на размяната на Локар твърди, че когато двама души влязат в допир един с друг, те разменят или прехвърлят микроскопични материали, например косми, влакна и отпечатьци. Всяко лице, което присъства на местопрестъплението може да остави зад себе си доказателства за присъствието си, да отнесе важни микроскопични веществени доказателства. Следователно достъпът да местопрестъплението трябва да бъде незабавно ограничен и отказан за всички свидетели и заподозрени.

3. Запазване и обработка на местопрестъплението

Размерът на областта, в която се е извършило престъпление, варира за различните сцени и полицията трябва да бъде готова да определи бързо размерите и границите на местопрестъплението. Тази задача не е толкова лесна, отколкото изглежда. Едно местопрестъпление може да бъде една стая, цяла къща, всичко на даден участък или даже цял квартал.

Като минимум местопрестъплението включва:

- Точното място, на което е извършено престъплението.
- Областите, през които може да се влезе, излезе или измъкне от местопрестъплението.
- Местоположенията на ключовите елементи от веществените доказателства — тялото при убийство, сейф или шкаф при кражба, или цялата сграда — при подозрителен пожар.

Едно местопрестъпление може да се огради с използване на ограничителна лента, барикади, автомобили или даже от охраняващи полицаи. В зоната на местопрестъплението се допуска само персоналът, който е абсолютно необходим за обработката му. Това ограничение често е много по-трудно за изпълнение, отколкото изглежда. Членовете на семейството на жертвата или съседите може да са емоционално нестабилни и следователно да е трудно отстраняването им от зоната. И, разбира се, представителите на пресата често разполагат с хитри начини за получаване на достъп до местопрестъплението, да не споменаваме шефа или други високопоставени лица,

Law Journal of NBU, No 3, 2012

които се опитват да си пробият път през низшите патрулиращи полицаи, които изпълняват заповед да държат всички, които нямат причина да присъстват, далеч от сцената. Освен това никога не трябва да се подценява промъкването на любопитни минувачи.

След като сцената е осигурена, първият пристигнал полицай създава „защитен регистър”, който в основата си е списък с подписи, който трябва да се подпише от всички посетители на местопрестъплението. Този тип контрол на тълпата помага на следователите по много начини, като не на последно място е ограничаването на броя на хората, които трябва да бъдат прегледани след откриването на разпръснати пръстови отпечатъци и следи от обувки. Ако следователите могат да бъдат отделни, отпечатъкът или отпечатъците могат да посочат извършителя.

Следователят на местопрестъплението започва с „повърхностен оглед”, като се опитва да почувства сцената и да организира метод за събирането на веществени доказателства. По време на този преглед следователят на местопрестъплението обикновено не разглежда дадени конкретни веществени доказателства, а по-скоро се опитва да обхване голямата картина, преди да се започне отегчителната работа по преглеждане и събиране на веществените доказателства.

4. Документиране на процедурата

Докато местопрестъплението се обработва, всичко, което се появява там, се документира в бележки, скици, снимки и евентуално даже на видеолента. Тази документация включва не само сцената и веществените доказателства, но също така и заобикалящата зона, в частност — евентуалните точки на влизане и излизане на извършителя.

Определен протоколиращ води подробен отчет на всички действия в и около местопрестъплението. Понякога се използва касетофон и устните бележки се транскрибират по-късно. Независимо от начина на воденето им бележките трябва да бъдат подробни, включващи общото описание на сцената; точен списък, описващ къде се намира всяко от веществените доказателства; кога, къде и от кого е открито; и кой го е транспортирал до лабораторията по криминалистика. Протоколиращият трябва също

Law Journal of NBU, No 3, 2012

така да идентифицира и коментира всяка снимка, която се прави на местопрестъплението.

Снимките на местопрестъплението трябва да бъдат направени възможно най-скоро, така че те да показват местопрестъплението, запазено в непроменено състояние. Снимките трябва да бъдат направени преди преместването или отстраняването на веществените доказателства (или на тялото, ако има такова). Правят се няколко общи снимки на зоната и ако сцената случайно е навън, снимките на заобикалящите зони трябва да бъдат направени от различни ъгли и гледни точки. Близък план на всички веществени доказателства — и, в случаите на убийство, на всички видими наранявания по трупа (докато все още се намира на местопрестъплението) — са особено важни. Видеоентата осигурява предимството на включване на звук, така че коментарите могат да се добавят незабавно. Но винаги когато се използва видео, независимо от това трябва да се направят и неподвижни снимки, тъй като предлагат много по-голяма разделителна способност на детайлите.

Също така се правят и снимки на всички наранени присъстващи, включително и заподозрените. Правят се цялостни и от близък план снимки на всички наранени. Дали тези снимки ще бъдат направени на местопрестъплението, или в болницата (даже и в операционната зала) зависи от вида на нараняванията. Отоците, разкъсванията и драскотините може да бъдат фотографирани на местопрестъплението, но снимките на наранявания като огнестрелна рана или рана от хладно оръжие вероятно ще трябва да изчакат, докато жертвата бъде транспортирала в болницата.

На снимките, при които е важно да се запише размерът на обекта или вещественото доказателство, фотографът включва и отправна точка. Идеално е използването на мерна скала, но може да се използва и друг обичаен обект — пакет цигари, химикалка или ключ за кола например.

Скиците също са изключително важни, тъй като показват местоположението на всеки елемент от веществените доказателства или на тялото. Всяко парче от доказателствен материал се нанася на карта, или се локализира чрез разстоянията между две неподвижни точки, например стена, стълб за осветление или тротоар. Това осигурява точните графични координати на всеки елемент. Скиците, направени на

Law Journal of NBU, No 3, 2012

местопрестъплението, могат да бъдат груби, но трябва да бъдат точни. Те може по-късно да бъдат начертани отново за яснота и естетичност. Съществуват различни компютърни програми, които помагат при генерирането на ясна скица.

5. Реконструиране на местопрестъплението

След като извърши първоначалния оглед на местопрестъплението, следователят започва мислено да формулира хипотези за престъплението, като набляга върху вероятната последователност на събитията и разположението и позицията на всички, които са присъствали по време на престъплението. Информация, подобна на следната, може да бъде съществена при определянето на искреността на заподозрения или надлежността на свидетеля:

1. **Отпечатъците от обувки** могат да разкрият всяка стъпка на извършителя.
2. **Пръстовите отпечатъци** могат да покажат нещата, докосвани от извършителя.
3. **Отпечатъците от инструменти** може да посочат точките на проникване или местата, от които са разбити сейфове или заключени шкафове.
4. **Пръските от кръв**, траекториите на куршумите, ъгълът и силата на ударите и прободните рани, и природата на нараняванията на жертвата могат да разкрият действителната и относителната позиция на нападателя, жертвата и всички останали, които са присъствали по време на престъплението.
5. **Физическите изменения**, които са настъпили в трупа могат да посочат дали тялото е местено няколко часа след смъртта.

Следователят разглежда всяко физическо вещественно доказателство, за да открие дали то потвърждава неговата теория, като има предвид информацията, получена не само от сцената, но и от лабораторията по криминалистика, медицинските отчети за всички наранени и аутопсията на съдебния лекар. Трябва да се преразгледа и

Law Journal of NBU, No 3, 2012

всичко, което не попада или не потвърждава теорията на следователя за престъплението; в противен случай теорията трябва да се промени. Като резултат възстановяването на местопрестъплението се развива непрекъснато с откриването на допълнителни веществени доказателства.

Следователят разглежда всяко физическо веществено доказателство, за да открие дали то поддържа неговата теория, като има предвид информацията, получена не само от сцената, но и от лабораторията по криминалистика, медицинските отчети за всички наранени и аутопсията от съдебния лекар. Трябва да се преразгледа и всичко, което не попада или не потвърждава теорията на следователя за престъплението; в противен случай теорията трябва да се промени. Като резултат възстановяването на местопрестъплението се развива непрекъснато с откриването на допълнителни веществени доказателства.

Следователят непрекъснато проверява развиващата се теория за престъплението спрямо веществените доказателства, за да избегне извършването на предположения, независимо колко логични изглеждат. Един следовател може да вярва логически, че дадено веществено доказателство е там, където се намира, поради действията на заподозрения, но ако доказателството не поддържа тази увереност, теорията трябва да се подложи на преразглеждане.

Ако точно зад задната врата на къщата, в която е извършено убийство, бъде намерен пистолет, логиката предполага, че нападателят го е изпуснал, докато бяга. Въпреки че това със сигурност е възможност, без солидни доказателства отстраняването на другите възможности може да бъде трудно. Както знаят всички следователи, пистолетът може да бъде хвърлен там като опит да се маскира домашното убийство като убийство, извършено от крадец, когото жертвата вероятно е заварила на местопрестъплението. Веществени доказателства като пръстови отпечатащи на съпруга/съпругата върху пистолета или кръв на жертвата върху обувките на съпруга/съпругата могат, разбира се, да променят теорията, но докато всички доказателства във възстановяването не бъдат взети предвид и обяснени, следователите не могат да постигнат абсолютно заключение.

6. Разпознаване на инсценирано местопрестъпление

Инсценировка е когато някой, който е извършил престъпление, се опитва да накара сцената да изглежда по различен начин. Най-честата инсценировка е когато някой се опитва да направи убийство, което да изглежда като самоубийство или нещастен случай. Заподозреният може да премести тялото или да почисти определени зони. Да кажем, например, че съпругът е ударил жена си по главата с тъп обект, като по този начин я убива. И след това почиства спалнята, премества тялото ѝ в банята, поставя я във ваната и вика бърза помощ, като твърди, че е паднала, докато се е къпала.

Други често срещани примери на инсценирани местопрестъпления включват следното:

- Убиецът чупи прозорец или разбива ключалка, и гарантира липсата на ценен предмет или застраховано бижу, за да инсценира престъплението, така че да изглежда, че крадец е убил жертвата.
- Единият съпруг тайно предлага смъртоносно количество алкохол и успокоителни на другия и след това фалшифицира самоубийство в опит да накара убийството да изглежда като самоубийство.
- Лице, което прави застрахователна измама, инсценира взлом и проникване: бижутата липсват, прозорецът е разбит и, разбира се, бижутата са били застраховани.
- Извършителят подпалва (като по този начин причинява умишлен палеж), за да прикрие друго престъпление — може би убийство, незаконно присвояване или даже грабеж. Извършителят се надява, че огънят, който става инсценирано местопрестъпление, разрушава веществените доказателства на прикриваното престъпление.

7. Класификация на веществените доказателства

Веществено доказателство е всичко, което може да се използва за определяне дали е извършено престъпление. Доказателството може да свърже заподозрян със

Law Journal of NBU, No 3, 2012

сцената, да потвърди или опровергае алиби или твърдение, да идентифицира извършителя или жертвата, да оправдае невинен, да предизвика самопризнание или да насочи допълнително разследване.

Веществените доказателства не са равностойни. Всъщност доказателствата се разделят на множество категории в зависимост от техните характеристики и достоверност. Например твърдението на очевидец попада в различна класификация от изоставен косъм или част от дреха.

8. Определяне на веществени доказателства – преки и обстоятелствени

Вещественото доказателство може да бъде или пряко, или обстоятелствено. Прякото веществено доказателство изгражда факт. Примери за преки веществени доказателства са твърденията на очевидци и самопризнанията. Обстоятелствените веществени доказателства, от друга страна, изискват съдията и/или съдебните заседатели да направят не пряко съждение или заключение, за това какво се е случило. Например, ако е намерен на местопрестъплението пръстов отпечатък или косъм съвпада с този на заподозрения, съдебните заседатели могат да заключат, че отпечатъкът или косъмът е наистина този на обвиняемия, и тъй като е бил намерен на местопрестъплението, свързва обвиняемия с него.

Обстоятелственото веществено доказателство не е абсолютно; всъщност то осигурява обща представа за случилото се. Най-често доказателството, идентифицирано чрез научните методи на криминалистиката, е обстоятелствено, въпреки че прякото доказателство — показанията на свидетел или жертва, или самопризнанията на заподозрения — могат да окажат влияние върху интерпретацията на резултатите от съдебния лекар или неговата реконструкция на сцената на престъплението.

Обстоятелственото веществено доказателство често е много по-надеждно от прякото доказателство. Всеизвестно е, че очевидците лошо идентифицират заподозрените или си припомнят събитията. Освен това хората имат склонност да интерпретират случилото се, вместо просто да го възпроизведат като на филмова лента.

Law Journal of NBU, No 3, 2012

Освен това обстоятелственото вещественно доказателство е по-обективно и с по-голяма вероятност осигурява надежден отговор. Един очевидец може да бърка в половината от показанията си, но доказателствата от пръстови отпечатьци или ДНК могат в повечето случаи точно да направят разлика между въпросното лице и останалите 6 милиарда души на Земята.

9. Физически и биологически доказателства

Веществените доказателства в криминалистиката може да бъдат разделени на две основни категории: физически и биологически.

Физическите доказателства могат да приемат формата на неживи или неорганични предмети, като пръстови отпечатьци, следи от обувки или гуми, белези от инструменти, влакна, боя, стъкло, наркотици, огнестрелни оръжия, куршуми и гилзи, документи, експлозивни и петролни продукти или дестилирани запалителни вещества.

Биологичните веществени доказателства, от друга страна, включват органични следи като кръв, слюнка, урина, семенна течност, коса и ботанически материали като дърво, растения, цветен прашец и т.н.

10. Възстановяващи веществени доказателства

Всяко вещественно доказателство, което помага на служителите по прилагане на закона да получат по-добра представа за случилото се на местопрестъплението, се разглежда като възстановяващо вещественно доказателство. Счупено стъкло или разбити врати и прозорци могат да разкрият местата на влизане и излизане на извършителя, а определянето дали прозорецът е разбит отвътре, или отвън показва откъде е минал извършителят. Доказателствата, получени от следи от обувки, пръски кръв или траекторията на куршумите могат да уточнят къде точно са се намирали присъстващите в стаята и в каква последователност е извършено престъплението. Дали жертвата е била нападната отпред, или отзад, дали животът ѝ е бил, отнет бързо или чрез душене, и дали основният заподозрян е бил на местопрестъплението по време на убийството, са важни аспекти, които разкриват по-ясна картина на местопрестъплението.

Law Journal of NBU, No 3, 2012

Друг начин за разглеждане на възстановяващите веществени доказателства е в това, че те помагат на следователя на местопрестъпление да определи кой какво е направил, къде, кога и по какъв начин. Те могат също така да помогнат в определянето на това кой казва истината и кой — не.

11. Идентификация на асоциативните доказателства

Асоциативните доказателства като цяло свързват заподозрения с местопрестъплението. Пръстови отпечатьци, следи от стъпки, косми, влакна, кръв и други телесни течности, ножове, куршуми, пистолети, боя и много други обекти и ситуации, даже и почва, може да свърже заподозрения със местопрестъплението.

Асоциативните доказателства могат също така да имат и обратен ефект, като доказват, че пръстовите отпечатьци, космите или кръвта на заподозрения не съвпадат с тези, намерени на местопрестъплението, и следователно, че някой друг е извършил престъплението.

12. Разграничаване между класове и отделни доказателства

Като цяло, всички форми на доказателства имат класови или индивидуални характеристики. Класовите характеристики не са уникални за конкретен обект, а поставят конкретното доказателство в група от обекти. Индивидуалните характеристики стесняват доказателствата до едно лице или много малка група индивиди.

Типът на пистолета, с който е простреляна жертвата, е класова характеристика. Например, ако куршумът е излязъл от пистолет калибър 38, всеки пистолет с калибър 38 на планетата е възможното оръдие на убийството. Все пак откриването на пръстов отпечатък на заподозрения (индивидуална характеристика) върху пистолет с калибър 38 насочва следствието по следите на едно лице.

Като алтернатива кръвта, взета от местопрестъплението, за която тестовите показват, че е от група В (класова характеристика), би могла да бъде от всеки един от десетките милиони хора, които притежават тази кръвна група. Ако заподозреният има кръв от група В, той или тя остават заподозрени. В този момент се изследват ДНК

Law Journal of NBU, No 3, 2012

(индивидуална характеристика) на заподозрения и ДНК от кръвното вещество доказателство за определяне дали те съвпадат. Ако обаче кръвта на заподозрения е от група А, той или тя се изключва от заподозрените лица.

Един обект от класов тип вещественно доказателство рядко може да се използва, за да бъде обвинен някой, но може да бъде и често се използва, за да се оправдае някой. Все пак, когато множество типове класови доказателства свързват един заподозрян с престъплението и сцената му, теглото на тези доказателства може да натежи за по-драматичен случай, например това, което се случи на Уейн Уилиамс.

През месец декември 1981 година Уилиамс е съден за убийствата на деца в Атланта въз основа главно на класови доказателства от тип влакна. Множество влакна, като цяло — 28 различни типа, са били открити върху различни жертви. Тези влакна химически и оптически съвпадаха с влакната, намерени в къщата и колата на Уилиамс. Сини, жълти, бели и жълтозелени влакна от различни синтетични типове са били подобни на влакната, иззети от килимите в кухнята и задната стая на Уилиамс, от завивките, пътеките и тапицерията на колата. Намерени са също така косми, съвпадащи с тези на кучето му. Уилиамс е бил осъден.

В случая срещу Уейн Уилиамс простият брой на различните класови доказателства направи съвпаденията изключително невероятни. Възможността някой друг да остави зад себе си тази конкретна комбинация от влакна и косми беше нищожна. Въпреки че класовите доказателства не са абсолютно доказващи, че даден заподозрян е свързан с конкретно местоположение и всяка част от класово доказателство, взета сама по себе си, може да не е достатъчно убедителна, големият брой от съвпадащи части от класови доказателства значително усилва възможността даден заподозрян да е присъствал на местопрестъплението. Една шета класови доказателства е статистически равна на един пръстов отпечатък.

Най-индивидуализираните типове веществени доказателства са пръстовите отпечатъци и ДНК, тъй като те са както снежинките — няма двама души с еднакви отпечатъци или, с изключение на идентичните близнаци, с една и съща ДНК. Веществените доказателства за въздействие, като например белезите, останали върху изстрелян куршум, отпечатъци от обувки, следи от гуми и белези от инструменти могат

Law Journal of NBU, No 3, 2012

да бъдат уникални и следователно да имат индивидуални характеристики. Характеристиките на счупване или разкъсване също могат да бъдат индивидуализиращи; начинът, по който се чупи стъкло, къса се хартия и се раздира плат е уникален във всяка ситуация. Когато едно парче стъкло, взето от местопрестъплението и парче стъкло, взето от счупения фар на заподозрения, съвпадат заедно като парчетата на картинна мозайка, тогава парчетата са от общ източник.

Надделяващият принцип при анализирането на отделните характеристики е, че няма две абсолютно еднакви неща. Няма два пистолета, които да оставят еднакви следи по куршумите. Не съществуват два чифта обувки или два комплекта гуми, които да се износват по абсолютно еднакъв начин.

13. Анализиране на веществени доказателства

Криминалистичният анализ на физическите и някои биологически веществени доказателства се провежда по две причини: идентификация и сравнение, идентификацията определя какво точно представлява даден предмет или субстанция. Дали този бял прах е кокаин? Дали това кафяво петно е засъхнала кръв? След тестването криминалистът може да посочи дали въпросната субстанция присъства, отсъства или че тестването е било неуспешно и присъствието на субстанцията не може да бъде потвърдено или отречено.

Сравнението се извършва, за да се открие дали познат и подозиран елемент или субстанция имат общ произход. Дали пръстовият отпечатък, косъмът или кръвта са от заподозрения? Дали остатъкът от боя, намерен върху дрехите на жертва на катастрофа с бягство от местопроизшествието, съвпада с боята от колата на заподозрения? След сравняването на намерените на местопрестъплението пръстови отпечатъци с получените от заподозрения, проверяващият може да посочи дали двата съвпадат, като задържи заподозрения на „горещия стол”, или не съвпадат, като по този начин оправдае заподозрения. Изследователят може също така да намери сравнението за недостатъчно евентуално, защото пръстовият отпечатък от местопрестъплението е бил с лошо качество. Когато се случи нещо такова, заподозреният нито е чист, нито е обвиняем.

Law Journal of NBU, No 3, 2012

Следователите на местопроизшествието използват веществените доказателства, за да създадат свързване — връзка между заподозрян и лице, място или обект. Откриване на косъм на жертвата върху дрехите на заподозрения например подсказва, че те са имали известен контакт и следователно ги свързва заедно. Пръстов отпечатък на заподозрения, кръв или семенна течност на сцената на грабеж, убийство или изнасилване здраво свързва заподозрения с местопроизшествието. Оръдие на убийството, на което са открити пръстови отпечатъци на заподозрения, изисква много обяснения. Всяко обстоятелство свързва елементи (лице, място или обект) на престъплението със заподозрения.

Следователите също така се опитват да свържат множество местопрестъпления с един извършител. Например ако конкретна следа от обувка или идентични пръстови отпечатъци бъдат намерени на две или повече местопрестъпления, това доказателство може да свърже сцените с един заподозрян. Даже и ако следователите нямат заподозрян, такава връзка им позволява да използват други улики от различните сцени, за да създадат по-добра картина на търсения от тях извършител.

Умението на следователя на местопроизшествието в събирането на доказателства и точността на аналитичните процедури в лабораторията по криминалистика работят заедно за изграждането на тези връзки. Когато това е успешно, доказателствата могат да достигнат до съда и да доведат до присъда.

14. Намиране на веществени доказателства

Намирането на веществени доказателства може да бъде просто. Някой се обажда в полицията, за да съобщи за кражба, и когато полицията пристигне, жертвата ги кани вътре и им показва мястото на разбития прозорец, семейния сейф и мястото на бягството на крадеца. Но при други случаи вероятното местоположение на веществените доказателства невинаги е свързано с местопрестъплението и полицаите не са поканени в зоната, в която може да се намират доказателствата.

Например оръдието на убийството или важно микроскопично доказателство, като кръв или косми от жертвата може да се намират в къщата или колата на заподозрения. Такива елементи могат да осигурят важни обстоятелствени веществени

Law Journal of NBU, No 3, 2012

доказателства че заподозреният е наистина извършителят на престъплението. Все пак, за да влязат и да обискират местоживеенето или превозното средство на заподозрения, следователите се нуждаят от причина за обиска, която да бъде приемлива за съдията, и като цяло — заповед за обиск.

15. Получаване на заповед за обиск

Четвъртата поправка на Конституцията на Съединените щати защитава гражданите „срещу неразумни обиски и арести“, което означава, че персоналът на полицията и следователите на местопроизшествие се нуждаят от заповед, преди да могат да обискират за веществени доказателства. Тази заповед трябва да бъде конкретна за времето, мястото и предметите, които да търсят следователите, и трябва да бъде получена въз основа на „доказуема причина“, солидна правна причина, одобрена от съдия. Заповед за обиск може да получи само офицер от службите за прилагане на закона. Адвокатите и частните следователи не могат, както не можете да я получите и вие.

1. **Декларация.** Декларация трябва да описва мястото, което ще се обискира, предметите, които ще бъдат търсени, и причините, поради които се очаква предметите да бъдат на това място (доказуема причина).

2. **Подготвяне на заповедта.** Тази стъпка води до изработване на официалния документ, който трябва да бъде подписан от съдия и който дава разрешение за извършване на обиска.

3. **Подписване на заповедта.** Заповедта и декларация трябва да се представят на съдията. Ако съдията реши, че съществува доказуема причина за обиска, той подписва заповедта, с което я прави официална.

Звучи достатъчно просто, нали? Често е така, но в други случаи получаването на заповед за обиск може да бъде трудно. Доказуемата причина може да бъде един от първите появяващи се проблеми. Разследващите органи трябва да имат силна конкретна причина да вярва, че предметите, които търси, са на посоченото място. Едно просто предчувствие или подозрение няма да свърши работа. Да кажем например, че

Law Journal of NBU, No 3, 2012

търговец на оръжие има тайна квартира, от която продава своите стоки, и полицаите са забелязали, че познати търговци на оръжие влизат и излизат оттам с кутии и сандъци, които евентуално съдържат оръжия. Може би полицията даже знае на кого посредникът е продал незаконни оръжия. Когато бъдат комбинирани, тези фактори са повече от подозрение и осигуряват солидни доказателства, че пакетите, които пристигат и напускат къщата, съдържат оръжия.

Друг проблем е, че заповедта трябва да посочва точно какво търси полицията. Следователно полицаите имат склонност да добавят всякакви предмети, които според тях може да има. Ако полицията успее да открие други веществени доказателства, докато провеждат законен обиск за предметите, указани в заповедта, тогава тези доказателства може, в повечето случаи да бъдат иззети.

Ако обектът на заповедта за обиск е кобур за пистолет, полицията може да обискира само местата, в които може да бъде скрит такъв кобур. Стаите, таванските помещения, шкафовете и мазетата може да бъдат обискирани, но чекмеджетата в кухнята — не. Така че ако полицаят отвори едно чекмедже и намери пистолет, полицаите нито могат да го конфискуват, нито да го използват в съда. Като резултат полицаите се стремят да включат различни малки предмети в заповедта, тъй като това им позволява да проведат много по-обширен обиск. В случая с търговеца на оръжие полицаите могат да включат наркотици, които може да бъдат скрити почти навсякъде, в заповедта. Ако съдията повярва, че полицаите имат доказуема причина да правят обиск за наркотици, тогава те могат да търсят в кухненските чекмеджета и даже в кутията за хляб.

Като създава още едно затруднение, зоната, която ще се обискира, трябва да бъде ясно дефинирана. Ако в заповедта за обиск е посочена къща, но не е упоменато изрично, че гаражът и бараката за инструменти също може да бъдат обискирани, тогава тези области са неприкосновени. Ако в заповедта е посочен гараж, но не и колата вътре в него, тогава може да се обискира гаражът, но не и колата.

16. Обиск без заповед

Някои специални обстоятелства позволяват на полицията да обискира без заповед, например:

1. Аварийни ситуации. Когато съществува спешен случай и здравето и животът на дадено лице са застрашени, полицията може да влиза в сграда или друга структура (включително превозно средство) без заповед. Всички доказателства, открити при такива обстоятелства, може да бъдат използвани. Все пак полицаите не могат да влязат аварийно, да напуснат и да се върнат по-късно, за да търсят доказателства. Второто им влизане изисква заповед.

2. Предстояща загуба на веществени доказателства. Това изключение се прилага в ситуации, когато заподозреният или някакъв друг агент или външно въздействие, например пожар в сградата, заплашва с разрушаване веществени доказателства.

3. Законен арест. Винаги, когато някой бъде законно арестуван, заподозреният и цялата собственост под негов или неин непосредствен контрол, като къща или превозно средство, може да бъдат претърсвани за веществени доказателства.

4. Съгласуван обиск. Не е необходима заповед, когато страните, които са били подложени на личен обиск или на обиск на собствеността си, са дали на полицията своето съгласие.

17. Събиране и съхраняване на веществени доказателства

Без веществени доказателства даже и най-ужасното престъпление може да остане ненаказано. Призовават се юристи, които да докажат несъмнено, че обвиняемите са извършили престъплението, в което са обвинени, и това съвсем не е лесно даже и при най-добрите обстоятелства. Без доказателства това е невъзможно. Ето защо запазването на сцената и доказателствата е от огромно значение.

Всъщност грижата (или нейното отсъствие), която се полага за запазване на веществените доказателства, пряко влияе върху възможността на органите за прилагане на закона успешно да разследват и разкрият престъпление. Доказателствата може да

бъдат повредени, заразени или даже загубени, като по този начин стават безполезни за лабораторията по криминалистика и евентуално — неприемливи за съда. Даже и най-добре оборудваната лаборатория по криминалистика не може да използва повредени или променени веществени доказателства, тъй като съдилищата рядко позволяват на такива доказателства да бъдат представени пред съдебните заседатели.

Размерът, бюджетът и организацията на лабораторията по криминалистика или агенцията за прилагане на закона често определят кой е отговорен за събирането на доказателства. Независимо от това кой в действителност събира доказателствените материали, тези хора трябва да бъдат добре обучени по съответните техники.

18.1. Претърсване на района

Първата стъпка в събирането на доказателства е тяхното намиране и това означава използването на план при претърсването на местопрестъплението. Много обекти, например трупове и оръжия, може да бъдат лесно видими, докато други, особено по-малките материали или частици от микроскопични веществени доказателства изискват страните от страна на следователите. При убийствата следователите се насочват към входните и изходните точки и в областта близо до тялото; при грабежи добри начални точки са отворени каси, шкафове или чекмеджета.

Начинът, по който следователите търсят веществени доказателства, зависи от размера и физическия модел на въпросната зона. Претърсването на пода в килер за метли за влакнести веществени доказателства се различава много от претърсването на двор от два декара за гилзи. Но и при двете ситуации търсенето трябва да бъде задълбочено и подредено.

Когато се претърсва местопрестъпление за микроскопични следи, следователите обикновено следват геометричен модел. Те може да използват кръстосана мрежа, линеен модел рамо до рамо или модел на разширяваща се или свиваща се спирала. Спиралата може да започва от тялото или разбитата каса и да се движи навън, или може да започне в периферията на местопрестъплението и да се затваря навътре към мястото, в което е извършено реалното престъпно действие. По-големите области могат първо да бъдат разделени на квадранти или зони, така че всяка от по-малките части да бъде

Law Journal of NBU, No 3, 2012

претърсена с използване на един от горните методи. Целта е внимателно претърсване на всеки квадратен сантиметър от желаната област.

18.2. Събиране на веществени доказателства

Когато събират веществени доказателства, следователите започват с вещественото доказателство, което е особено крехко или което вероятно може да бъде загубено, повредено или заразено, като кръв, влакна, косми, пръстови отпечатьци, следи от стъпки и гуми. Този метод е особено полезен, когато се събират веществени доказателства за престъпление, извършено навън, където вятърът и дъждът могат да усложнят нещата.

Следователите използват следните техники за събиране на деликатни веществени доказателства:

- **Пръстовите отпечатьци** се фотографират и след това вдигат или прехвърлят на материал, който следователите могат да вземат със себе си в лабораторията по криминалистика.
- **Следите от инструменти**, от подметки и от гуми също се фотографират, преди да бъдат вдигнати или да им бъде направена отливка.
- **Търсенето на влакна и косми** се извършва с помощта на алтернативни източници на светлина, като първите се събират с пинсети.
- **Килимите и мебелите** се почистват с прахосмукачка, като се използват чисти торбички за прах за всяка една зона. Това често води до събиране на косми, влакна и други микроскопични материали, които са убягнали от окото на следователя

18.3. Опаковане на веществени доказателства

След като веществените доказателства са намерени и събрани, те трябва да бъдат защитени. Всяко събрано веществено доказателство се опакова отделно, за да се избегнат повредите и кръстосаното замърсяване. Повечето от сухите микроскопични

Law Journal of NBU, No 3, 2012

доказателства се поставят в „аптекарски пликчета”, които представляват малки, сгънати парчета хартия. Може да се използват пликове, метални кутии, пластмасови бутилки за хапчета и хартиени или пластмасови торбички. Документите се запечатват в пластмасови опаковки, преди да бъдат транспортирани до лабораторията.

Течните веществени доказателства, от друга страна, обикновено се поставят в нечупливи, непропускащи въздух запечатани контейнери. Същото важи и за твърдите форми на веществени доказателства, които могат да съдържат доказателства за насилие, като овъглени остатъци от пожар, които вероятно съдържат следи от „въглеводородни ускорители” (субстанции, подобни на бензин или керосин, които подпомагат по-бързото горене при по-висока температура и често се използват от подпалвачите). Оставени незапечатани, тези остатъци могат да се изпарят, преди да бъдат тествани. Чисти кутии за боя и здраво запечатани буркани вършат добра работа при доказателства в плътна форма.

Повечето от влажните биологични веществени доказателства трябва да се поставят във въздухопропускливи контейнери, така че да могат да изсъхнат; в противен случай влагата може да причини загниване, плесен и растеж на бактерии, които, на свой ред водят до разлагане и в крайна сметка разрушават пробата. Окървавените дрехи често се окачват и им се позволява добре да изсъхнат на въздух. След като биологичното вещество доказателство е сухо, то се пакетира отново в запечатани контейнери.

Понякога вземането на веществено доказателство от местопрестъплението, без то да бъде повредено е трудно или даже невъзможно. Следа от инструмент на перваза на прозореца, който е бил разбит, може да бъде обработена на място или може да се наложи изваждането на целия прозорец или рамката и отнасянето му в лабораторията. Аналогично дупките от куршуми в бетонна стена може да бъдат обработени на място, или част от стената може да бъде внимателно отстранена за последващ оглед в лабораторията.

18.4. Получаване на контролни проби

Друг важен аспект на събирането на вещественни доказателства е правилното получаване на „контролни проби“, които са проби, взети от познат източник, спрямо които изследователят може да сравни пробите, взети от местопрестъплението.

Контролните проби може да идват от жертвата, заподозрения или от предмети, намерени на местопрестъплението. Влакно, намерено на това място, е най-ценно, когато има на разположение контролни влакна от постилките от колата на заподозрения. По този начин „познатата“ или контролна проба, взета от колата, може да бъде сравнена с „непознатата“ проба, намерена на местопрестъплението. Съвпадението или поставя заподозрения на местопрестъплението, или жертвата в колата на заподозрения. Контролните кръвни проби, взети от жертвата и заподозрения, могат да бъдат сравнени с кръвта от непознато петно кръв, намерено на местопрестъплението, за да се определи дали някой от тях е пролял кръв.

Контролните проби понякога са материали, които са идентични на тези, върху които са намерени доказателствата. Например проба от овъглен килим, за който се подозира, че съдържа остатъци от течност, използвана за подпалване, се сравнява най-добре спрямо същия тип килим, за който се знае, че не съдържа подозрителни материали. Проба от килим, взета от област, останала незасегната от огъня, може да осигури познатата проба. Ако в овъглената част на килима присъства подозрителен химикал, но той липсва в познатата проба, лабораторният експерт може да бъде сигурен, че това наистина е външно химическо вещество, а не компонент на килима или залепващия материал.

19. Поддържане на непрекъснатата „верига от охрана“

Без непрекъснат запис, който показва, че вещественото доказателство е било пазено на сигурно място и е било подсигурано от местопрестъплението до лабораторията по криминалистика и накрая — до съдебната зала, вещественото доказателство може да се окаже неприемливо в съда. Всеки адвокат на защитата, който заслужава заплатата си, веднага ще постави под въпрос автентичността и целостта на всяко вещественно доказателство, за което не може да бъде отречено външно

Law Journal of NBU, No 3, 2012

замърсяване. Ето защо всяко лице, което се е занимавало с вещественото доказателство, трябва да бъде взето предвид и записано като връзка в тази непрекъсната „охранителна верига”, от местопрестъплението до съдебната зала.

Всеки, който намери веществено доказателство, го отбелязва за идентификация, което понякога се състои от записване или надраскване на инициалите върху самия предмет. Разбира се, този метод е подходящ само когато няма да повреди вещественото доказателство или да промени някоя от специфичните му идентификационни характеристики. Например един следовател може да надраска инициалите си отстрани на гилза, която е намерена на местопрестъплението. В съда следователят може с положителност да идентифицира гилзата като тази, която е намерил на местопрестъплението.

Все пак не всички веществени доказателства може да бъдат маркирани направо. Един следовател вероятно не би белязал куршум, като надраска инициалите си върху него, тъй като това може да промени нарезите по куршума, които се използват за идентификация на оръжието, от което е бил изстрелян. Промяната на куршума ще затрудни съпоставянето му с оръжието. Следователно веществени доказателства като куршум се поставят в плик за веществено доказателство, който е белязан и подписан от човека, който го е намерил. Идентификационната информация на плика за веществено доказателство включва номер на случая, името и описанието на предмета, името и инициалите на лицето, което го е намерило, имената на всички свидетели по откриването и вземането, както и датата, часа и мястото на находката.

Някои предмети изискват специална опаковка, преди да бъдат поставени в плик за веществени доказателства. Например кръвната проба може да се вземе с използване на влажен памучен тампон. След изсъхването тампонът се поставя в запечатана епруветка, а епруветката се маркира с инициалите на събралия пробата и датата. Епруветката се поставя в плик за веществени доказателства, който се маркира по подобен начин. След това лицето, взело пробата, може да свидетелства, че това е пробата, взета от него, като идентифицира инициалите си на епруветката и плика за доказателства.

Law Journal of NBU, No 3, 2012

Всяко лице, което приема вещественно доказателство, поставя инициалите си или подписва и датира плика за доказателства, след което е отговорно за поддържането на неговата цялост, докато той не бъде предаден на следващото лице. Ето как става това:

Полицай намира гилза на сцената на убийство; той я взема, маркира я, поставя я в маркиран плик за вещественно доказателство и след това го предава срещу подпис на един от следователите на местопроизшествието.

Следователят транспортира вещественото доказателство до лабораторията и го предава срещу подпис на техника от лабораторията по криминалистика.

След като предметът бъде проверен и оценен, лабораторният техник предава вещественото доказателство срещу подпис на пазителя на веществени доказателства от съответното полицейското управление.

Пазителят на веществени доказателства поставя доказателството в охраняваната зона, докато то не бъде необходимо отново. Оттам то може да бъде взето срещу подпис от прокурора за представянето му в съда.

Ако охранителната верига остане непокътната, всеки свидетел — от полица, който го е намерил, до пазителя на веществени доказателства — може да свидетелства, че представеният в съдебната зала предмет е наистина този, намерен на местопрестъплението и изследван в лабораторията.

20. Способи и методи за издирване на труп

Липса на тяло означава липса на престъпление, нали? Може би е така, но често това означава, че тялото е било скрито. Когато едно тяло (и важните доказателства, които то осигурява) не може да бъде намерено, следователите разчитат на няколко проверени от времето техники за откриването му. Този клон на криминалистиката е особено интересен и се разраства с времето.

Когато се търси тяло, следователите използват всички възможни доказателства за стесняване на зоната на търсене и показанията на свидетелите може да бъдат жизненоважни. Например свидетел може да е зърнал колата на заподозрения или да е

Law Journal of NBU, No 3, 2012

намерил част от дрехите на жертвата в отдалечено място, което насочва следователите в конкретна посока.

Следователите използват множество ниско- и високотехнологични методи, когато търсят изчезнало тяло, включително:

- Гледане надолу. Да кажем, че едно тяло вероятно е било закопано в близост до отдалечен път, където теренът се повдига над пътя от едната страна и слиза надолу от другата. Ако случаят е такъв, следователите търсят надолу, тъй като носенето на тяло надолу по склона е много по-лесно от носенето му нагоре.
- Проверки на промени на терена. Прясно обърната почва, бразди и повдигания или вдлъбнатини по терена може да бъдат полезни. Пресните гробове обикновено са издигнати над заобикалящите ги области, а по-старите могат да са вдлъбнати, тъй като почвата, покриваща трупа, се сляга естествено и с разлагането на тялото и сплескването на скелетните остатъци.

Интересното е, че дълбочината на вдлъбнатината е по-голяма, когато тялото е закопано по-надълбоко, което вероятно се дължи на по-голямото количество обърната пръст, която впоследствие има по-голяма степен на слягане. Друг фактор може да бъде това, че при по-дълбоки гробове увеличеното тегло на почвата над трупа причинява по-ранно и по-пълно омачкване на скелета.

- **Използване на следови кучета.** Следовите кучета, когато им бъде предоставен предмет от облеклото на жертвата, може да успеят да проследят миризмата до мястото на погребението. Специално обучените трупни кучета търсят миризмата на разлагаща се плът. Те често могат да намерят тела в плитки гробове и даже във вода. По-дълбоките гробове обаче могат да създадат проблеми.
- **Търсене на промяна в растителността.** Обръщането на почвата по време на процеса на копаене променя почвените условия в областта,

Law Journal of NBU, No 3, 2012

покриваща гроба, както го прави и присъствието на тяло. Тези промени в компактността, влагата, аерирането и температурата на почвата могат да привлекат растителни видове, различаващи се от останалите, заобикалящи гроба. Аналогично растенията, които са типични за дадена област, може да бъдат по-изобилни или да растат по-плътно или по-мощно поради промяната в почвените условия. Този тип промени може да бъде видим, особено от въздуха.

- **Проверка на мястото от въздуха.** Въздушното разузнаване и фотографиране могат също така да бъдат подсилени и с термична снимка. Прямо обърнатата земя губи топлината си по-бързо от нормално компактните почви и изглежда по-студена, когато бъде сканирана с подобно устройство. Като алтернатива разлагащото се тяло изпуска топлина, което може да покаже измерима разлика в сравнение със заобикалящата зона.
- **Търсене на странични продукти на разлагането.** Ако за дадена област се подозира наличието на тяло, тя може да бъде претърсена със специални устройства, локализиращи източниците на топлина и азот, които са странични продукти на процеса на разлагане или които измерват промените във физичните свойства на почвата. Проникващ в почвата радар може лесно да вижда вътре в земята и често да разкрие закопано тяло.
- **Измерване на електричеството.** Измерването на електрическата проводимост може да се окаже полезна. Едно закопано тяло често добавя влага в почвата и влагата увеличава електрическата проводимост на почвата. В нея се поставят два метални електрода и между тях се подава електрически ток, който се измерва. Промяната в тока може да посочи къде е закопано тялото.
- **Използване на магнитни полета.** Един прост металотърсач може да открие бижутата или катарамата от колана на жертвата. Може да се използва и специално устройство за измерване на магнитните свойства на

Law Journal of NBU, No 3, 2012

почвата. Тя обикновено съдържа малки количества желязо и следователно има ниско ниво на магнитна реактивност. Тъй като зоната, в която е закопано тялото, има пропорционално по-малко почва, тя показва още по-ниско ниво на магнитна реактивност. Магнитометър, използван над почвата, може да помогне в локализирането на областите с ниска магнитна реактивност.

Използвана литература

1. Цеков, Ц., Криминалистика, Сиела, София 2006
2. Кунчев, Йонко, Криминалистическа тактика, Албатрос, София 2003
3. Лайл, Д.П., Криминалистика, Алекс Софт, 2004
4. Боев, Кирилов, К., Криминалистика, София 2001
5. Бърг, Бр., Хорган, Джон, Криминалистика, Труд, 2001г.